

HADIM ALI-PAŠINA MEDRESA U KLADNJU

Kao najstarija učilišta, džamije su odigrale značajnu ulogu kao vjerski i kulturno-prosvjetni centri. Pored osnovne funkcije vršenja pet dnevnih vaktova, džamije su služile za održavanje predavanja vjerskog i poučnog sadržaja, zatim kao javni prosvjetni zavodi u kojima se obavljala niža, srednja i viša nastava, kao i javna zborna mjesta za raspravljanje svih važnih pitanja društvenog života. Iako su postepeno džamije gubile tu svoju ulogu, da bi konačno postale samo ustanove za vršenje vjerskih obreda. Džamije su, ipak, dugo vremena, i poslije podizanja posebnih zgrada za škole, služile i kao škole.

Početne škole bili su mektebi. Oni su bili u početku u džamijama, a kasnije su podizani uz džamije. Poslije završetka mekteba učenici su se upućivali u srednju i višu školu. U džamiji su se slušala predavanja muderriša, koji je sjedio u jednom njenom uglu dok su učenici bili grupisani u skupinu i pažljivo pratili tumačenja, bilježili i pamtali.

U XI vijeku u islamskom svijetu osnivaju se medrese kao srednje i više škole u kojima su se prvenstveno izučavale vjerske i šerijatsko-pravne nauke. Svjetovne nauke nisu se posebno učile, nego su se uzimale kao pomoćne u onom opsegu koliko je potrebno da se razjasne i dokažu vjerske istine.

Medrese su kao i mektebi ostale u uskoj vezi sa džamijama. Često su podizane uz same džamije. Čak ako je u džamiji bila uređena neka prostorija za učenje, ova se ustanova često nazivala medresom.

Prve medrese na Balkanu počele su se otvarati još u prvoj polovini XV vijeka. Njihov tačan broj nije lahko utvrditi. Prema nekim istraživanjima, njihov broj od dolaska Turaka u Bosnu do 1936. godine iznosio je stotinu.¹⁾

Zgrade medresa koje su podizane u Bosni i Hercegovini, odnosno na području bivšeg bosanskog pašaluka, građene su po uzoru na klasične osmanske medrese. Građene su na principu škole internatskog tipa, koje su obavezno imale dvorište, sobe za učenike i predavaonicu.

1) Čurić Hajrudin, Muslimansko školstvo u BiH do 1918., Sar. 1983. str. 26.

Kada i u kojem mjestu je sagrađena prva medresa u Bosni i Hercegovini, teško je utvrditi. Poznato je da je prije Gazi Husrev-begove u Sarajevu podignuta medresa, najstarija u ovom gradu, koju je sagradio sandžak-beg Firuz-beg (1505-1512) koje više nema od 1697. godine. Nju možemo svrstati u red najstarijih medresa u Bosni i Hercegovini.²⁾

O medresi u Kladnju vrlo malo se zna. Prema izvještaju o upravi Bosne i Hercegovine iz 1906. godine, u periodu 1887-1896. izgrađeno je šest medresa i to: u Kladnju, Cazinu, Bihaću, Fojnici, Donjoj Tuzli i Travniku. Medresa u Kladnju zvala se Hadim Ali-pašina medresa i bila je u Ali-pašinoj ulici prema istoimenoj džamiji. Sastojala se iz dvije velike i četiri male sobe i jednog mutvaka (kuhinje). U jednoj od malih soba bila je smještena pisarna kotarske vakufske komisije, a u drugoj je stanovao muderris. Jedna velika soba služila je za predavaonicu.

Milć za izgradnju zgrade poklonio je hadži Mujaga Mašić, koji je o svom trošku podigao i zgradu, uvakufivši je Hadim Ali-pašinu vakufu. Za postojeću zgradu medrese narod je dao obilne priloge. Rahmetli h. Hamzaga Ruščuklija, tadašnji načelnik, rahmetli Salihaga Halilović te Abdaga Jerković su godine 1903. po šelima Sreza kladanjskoga sakupili narodnu pomoć, pa je podignuta medresa masivno građena, sa četiri manje i dvije veće sobe.³⁾

Kao prvi muderris u novoj zgradi spominje se hafiz Ibrahim-ef. Fazlić sa 20-30 taliba (učenika). Drugi muderris bio je Redžep-ef. Čučak, rodom iz Nevesinja, sa nešto manjim brojem učenika. Ostao je na toj dužnosti sve do svoje smrti 1919. g. Poslije smrti muderrisa Čučka, 1919-1922. g. ova medresa je bila bez muderrisa i nije radila. Tek 1922. kao posljednji muderris dolazi hafiz Smail-ef. Mašić, rodom iz Gračanice, i ostaje na toj dužnosti do 1927. g. Iste godine završava posljednja generacija, a Medresa prestaje sa radom. Pravi razlog prestanka njenog rada ne zna se. U zgradu Medrese uselila je mektebi-ibtidaija i vakufska kancelarija. Pošto se prestalo predavati medresansko gradivo, muderris nastavlja sa radom na ibtidaiji vrši dužnost imama i hatiba u istoimenoj džamiji i ostaje u Kladnju sve do 1943. g., kada se ponovo vraća u svoje rodno mjesto.

Prije upisa u Hadim Ali-pašinu medresu morala se završiti mektebi-ibtidaija u trajanju od dvije godine, a u nju su dolazili učenici od sedam godina. Po završenom mektebu odlazilo se u osnovnu školu u trajanju od četiri godine, pa tek onda se moglo upisati u Medresu. U mektebi-ibtidaiji je bilo mnogo više učenika nego u Medresi tako da već 1913. g. ima oko 60

2) Čurić dr Hajrudin, Ibid, str. 82.

3) Ruščuklija Ćazim, „Islamski svijet“, I/1932, br. 13.

učenika. Za sve polaznike mekteba nije bilo smještaja u Medresi. U mektebu se učila sufara, Kur'an sa tedžvidom, ilmihal i fikhul-ibadat. Kao muallimi u mektebi-ibtidaiji bili su otac i sin Osman-ef. i Derviš-ef. Gojačić. Derviš-ef. je predavao u prvom, a Osman-ef. u drugom razredu. Poslije očeve smrti 1924. g. Derviš-ef. odlazi na dužnost muallima u Janju, a na njegovo mjesto dolazi hafiz Ahmed-ef. Gogić.

Uporedo sa radom muškog mekteba radio je i ženski mekteb, ali ne u istoj zgradi. Kao muallimi u ženskom mektebu spominju se Rasim-ef. Hasić i Nedžib-ef. Džaferagić.

Medresa u Kladnju, slično drugim medresama u bosanskom pašaluku, trajala je pet godina i imala pet stepena, to jest razreda. U Medresu je 1922. g. bilo upisano 30 učenika. Učenici iz udaljenijih mjesta stanovali su u Medresi, ali su se za hranu i odijevanje morali sami brinuti. Slično je bilo i u drugim medresama. Izuzetak su činile neke bogatije medrese, kao Gazi Husrev-begova medresa i Hanikah u Sarajevu u kojima su učenici osim stana imali i opskrbu. Vrijeme provedeno u Medresi ovisilo je od sposobnosti muderrisa i učenika. Za neke učenike školovanje je trajalo duže jer je trebalo svladati udžbenike pisane na arapskom, turskom i persijskom jeziku.

Učenici su se ujutru skupljali u predavaonici i, sjedeći na koljenima s knjigama na krilu, iščekivali muderrisa. Nastava je bila i prije i poslije podne. Njihove životne prilike bile su vrlo teške. Oni koji su stanovali u Medresi morali su sami kuhati i brinuti se za ostalo. Spavali su na palačama i bilo ih je po nekoliko u sobi a najstariji učenik se brinuo za red. Strogo se vodilo računa o namaskim vaktovima. Školska godina je obično počinjala početkom jeseni i trajala do početka ljeta.

Predmeti su bili stalni i nosili su ime udžbenika po kome se taj predmet izučavao. Vrijeme koje bi se utrošilo u jedan predmet nije bilo uvijek jednako, to je zavisilo od muderrisa, broja i sposobnosti njegovih učenika. Nekad je za jedan predmet trebala jedna godina, a nekad i više, pa čak i cijele dvije godine. Muderris je počinjao sa novopridošlima, koji su ubrajani u jednu skupinu.

U prvom razredu učili su se sljedeći predmeti: Kur'an sa tedžvidom, sarf (početni osnovi arapske gramatike), durrijetka (elementi akaida i obredoslovlja), bergivija, turski jezik i arapski krasnopis.

U drugom razredu: Kur'an sa tedžvidom, sarf (4 knjige: emsila, mer-rah izijja i maksud), durrijetka i halebija.

U trećem razredu: Kur'an sa tedžvidom, sarf, halebija, durrijetka i mev'iza (kazivana u džamiji poslije ikindije).

U četvrtom i petom razredu uglavnom se ponavljalo staro i proširivalo novo gradivo u okviru postojećih predmeta.

Iz medrese u Kladnju izašao je veliki broj intelektualaca, kulturnih i javnih radnika. Među njima posebno mjesto zauzimaju Šemsudin Sarajlić, književnik, Mehmed-ef. Sarajlić iz Knežine, hafiz Salih-ef. Đozić i Ibrahim-ef. Gojačić, šerijatski suci, te hafiz Fehim-ef. Salihbegović, učitelj u Tuzli, i mnogi drugi.

Od posljednje generacije kladanjske medrese (1922-1927) kao vrijedne imame, hatibe i muallime možemo navesti: Bećir-ef. Šarića, Hamid-ef. Hadrovića, Refik-ef. Hodžića, Rasim-ef. Imširovića, Mehmed-ef. Brčića, Fadil-ef. Šarića, Jusuf-ef. Muftića, Ahmed-ef. Muminovića, Aliju Smajića i druge.

Kladanjska medresa bombardovana je 1943. g. Izgorjela je zgrada i arhiv, tako da danas nemamo iscrpnijih podataka o njoj. Bećir-ef. Šarić, koji danas živi u Tuholju kod Kladnja, jedini je mogao dati podatke koje smo iznijeli. Na temeljima nekadašnje medrese podignuta je stambena zgrada.

HADIM ALI-PASHAS MEDRESA IN KLADANJ

There are no detailed scientific data regarding the Hadim Ali-pasha's medresa in Kladanj. Therefore, the data used in this paper are those given by Bećir ef. Šaćir from Tuholje near Kladanj, who belonged to the last generation of students attending this medresa (1922 - 1927).

According to a report on the administration in Bosnia and Herzegovina written in 1906, this medresa was built in the period 1887 - 1896, together with the medresas in Cazin, Bihać, Fojnica, Donja Tuzla and Travnik. Hadži Mujaga Mašić donated the construction site and built the medresa building, and then formed the vakuf of Hadim Ali-pasha. As a result of donations collected during 1903 in the villages of the district of Kladanj, a new and bigger medresa was built. Hadži Ibrahim ef. Fazlić is mentioned as the first muderis who taught a group of 20 - 30 students. The second muderis was Redžep ef. Čučak from Nevesinje, who remained there as a muderis till his death in 1919. In the period 1919 - 1922 the medresa was closed. In the period from 1922 to 1927 the muderis in this medresa was hafiz Smail ef. Mašić, who taught the last generation of students in this medresa, because in 1927 the medresa in Kladanj was closed. The medresa in Kladanj had five levels (grades) and the students attended this medresa, like all the other medresas of that time, for five years. The system of teaching was similar to that in other medresas and of the same quality. Unfortunately, there are no official data about this medresa, its muderises and students, since the archives of the medresa were burnt down together with the building after a bombardment in 1943.